

2. Городяненко, В. Г. Соціологія: навч. посіб. [Текст] / В. Г. Городяненко – К.: Академія, 2003. – 559 с.
3. Лучинкина А. И. Модель Интернет-социализации личности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sci-article.ru/stat.php?i=1410699460>
4. Плешаков В. А. Интеграция, киберсоциализация и социальное воспитание: студент и преподаватель в информационном пространстве/ В. А. Плешаков // Педагогическое образование и наука. – 2010. – № 1. – С. 27-31
5. Плешаков В. А. Теория киберсоциализации человека в XXI веке/ В. А. Плешаков// Идеи и идеалы. – 2011. – Вып. № 3(9). Т.2 – С. 47–62
6. Савруцкая Е. П. Коммуникационный аспект инновационных трансформаций в конструировании социальной реальности/Е. П. Князева// Культурологический журнал. – 2012. – Вып. 3(9) – С. 10–18
7. Сергієнко Н. В. Соціалізація в Інтернет-середовищі/Н. В. Сергієнко// Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2013. – Вип. 13 – С. 116–125

**Гончарова О.О.**

*аспірант*

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова*

## **СОЦІАЛЬНА АПАТІЯ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ПРОТЕСТ ЯК ЧИННИКИ ДИНАМІКИ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ**

Динаміка становлення, розвитку та трансформації суспільств часто розглядається вченими як складний, суперечливий, біфуркаційний процес. Дана модель суспільних змін представляється як періодична інваріантність, яка чергується з періодами визначеного курсу і виникає в специфічних переламних моментах.

У синергетиці біфуркація представлена як критичний стан системи, точка переходу від хаосу до порядку, момент оформлення, виникнення нового порядку, завершальний період розвитку системи в режимі з загостренням, вибір однієї з цілого ряду альтернатив тенденцій – як домінуючої і визначаючої новий порядок в постбіфуркаційний період [3, с. 54].

У переламні моменти стала соціальна система стає сприйнятливою для багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів. При співпадінні певних умов та наявного потенціалу навіть незначущі з них, на перший погляд, можуть стати вирішальними і слугувати першим кроком для переходу системи у якісно новий стан. У момент перелому в суспільстві є декілька альтернатив подальшого соціального курсу, і цей момент справедливо можна назвати вирішальним та доленосним для майбутнього соціального утворення [5, с. 104].

Модель біфуркаційного розвитку суспільств є відносно новим напрямком досліджень у соціологічній науці і дозволяє побачити розвиток суспільств як

нелінійний процес, динаміка зміни якого не піддається чітко сформованому методу прогнозування. Синергетичну модель розвитку соціальної реальності відстоювали такі дослідники, як Г. Хакен, П. Глансдорф, Ю. А. Данілов, І. Пригожин, Р. Є. Ровинський, Є. Н. Князева, С. П. Курдюмов, Н. Н. Мещерякова та ін.

У запропонованій моделі розвитку суспільств, незважаючи на її нелінійність та інваріантність у переламних точках, існують періоди, коли соціальна система перебуває у сталому стані і має чітко виражений вектор розвитку. Такий період неодмінно присутній між двома точками біфуркації, хоча може різнитися за своєю тривалістю. Проте, будь-яка соціальна система не може існувати лише у режимі невизначеності та не прогнозованих або слабо прогнозованих змін. У такий спосіб ми будемо мати справу не з системою, у якій є структурні елементи та сталі зв'язки між ними, а з хаосом, яким можуть вдало управляти зовнішні або латентні сили.

У контексті розвитку соціальних систем мають місце явища, які можна назвати протилежними за своєю суттю та єдиними у своєму спрямуванні, це – соціальна апатія та соціальний протест. Дані явища суспільства виражають діаметрально різні соціальні настрої, що є першопричиною виникнення діаметрально протилежних реакцій членів суспільства на ті чи інші зовнішні чи внутрішні стимули. У той же час, закономірність, з якою періоди соціальної апатії суспільства змінюються хвилями соціального протесту, дозволяють зробити припущення, що дані суспільні прояви перебувають у певній взаємозалежності один від одного.

Соціальна апатія – це стан особистості або соціальної групи, що характеризується повною байдужістю, соціальною та психологічною пасивністю, повною або частковою втратою інтересу до соціальної дійсності, байдужістю до явищ, що в ній відбуваються, ослабленням інтересів і спонукань до діяльності. Дослідники виділяють дві базові форми соціальної апатії. Так, «щаслива» апатія – це соціальне явище, притаманне суспільствам, пересиченим соціальними та матеріальними благами, а також каналами отримання інформації. В результаті того, що мотиви проявляти активність у громадську житті вичерпуються, члени суспільства віддають головну роль державі та її інституціям у справі керування та модернізації суспільної реальності.

Другою – і протилежною першій за своїм змістом – формою соціальної апатії є така апатія, що ґрунтується на трьох базових почуттях людини: страх, відчуження та неприйняття нових цінностей. Така сутність соціальної апатії притаманна на етапах розвитку суспільства, коли його члени об'єктивно не можуть або вважають, що не можуть змінити існуючу дійсність з її несприятливими для себе факторами. Соціальна апатія у цьому контексті виступає як певний захисний механізм для членів соціуму, своєрідний шар байдужості, який «відфільтровує» для них травмуючі фактори реальності [4, с. 4–5].

Хоча вищеописані форми соціальної апатії є протилежними за своєю природою та першопричиною виникнення, проте їх об'єднує єдиний фактор:

при стані соціальної апатії у соціумі накопичується велика кількість нереалізованої енергії, яка згодом шукає вихід у різноманітних формах соціальних актів. Однією з форм виплеску накопиченої енергії соціуму за період апатії є соціальний та політичний протест.

Поняття «протест» – соціальний або власне політичний – часто охоплює досить широке коло явищ. Дослідники наголошують, що до соціального і політичного протесту може бути віднесено і заперечення всієї соціальної діяльності, самих принципів суспільно-політичного життя, і обурення існуючим ладом і інститутами влади в цілому, і виступи протипоказаних тенденцій в їх політиці або методів її здійснення [2, с. 198].

У сучасній соціологічній і політологічній літературі серед причин протесту, які виділяються на ступені макроаналізу, важлива роль належить показникам соціального самопочуття і динаміці соціальних очікувань населення. У даному зв'язку слід докладніше зупинитися на феномені депривації, що є одним з центральних елементів в більшості моделей конфліктів і пов'язаних з ними протестних дій. Під депривацією розуміється суб'єктивне відчуття незадоволеності, яка виявляється по відношенню до власного сьогодення [1, с. 13].

Невдоволення людей, яке породжує депривацію і залучення суб'єктів до протестних дій, має здатність накопичуватися, так само, як ми говорили про соціальну енергію, яка накопичується у індивідів під час періодів апатії. Тут можна говорити про пряме свідчення дії біфуркаційних процесів, оскільки, як зазначалося вище, сутність такого переходу якісних станів суспільства полягає у поступовій переході межі певних компонентів, які складають соціальну реальність.

Проте, у хвилях протестів, демонстрацій та страйків, спрямованих на подолання правління певної особи чи сили, великі маси не зважають на те, що фаза підйому та прагнення соціальних змін не є нескінченною. Будь-який соціальний та політичний протест минає, оскільки для його забезпечення необхідні ресурси, а ресурси здатні накопичуватися лише у стабільні та прогнозовані періоди розвитку суспільства.

Після завершення протестної фази розвитку суспільства, як правило, (у випадку, коли біфуркаційні перетворення не йдуть поступальними хвилями і не перетворюються у керований хаос) настає період стабілізації. На цьому етапі вирішальним фактором закріплення бажаних змін, які послуговували мотивом для виникнення протестних настроїв, є співвідношення очікувань громадянського суспільства і реальних дій влади, якій делеговано їх реалізацію.

Таким чином, процеси соціальної апатії та соціального протесту є протилежними за своєю суттю, проте взаємообумовленими за механізмом своєї дії. Ці феномени соціального життя справедливо можна вважати не лише двома рушійними силами біфуркаційних процесів, але й суспільними явищами, які, згідно з законом діалектики про єдність та боротьбу протилежностей, зумовлюють постійний розвиток та забезпечують життєздатність різноманітних суспільних форм існування. Періоди

соціальної апатії та соціального протесту циклічно змінюють один одного, тому предмет даного дослідження є актуальним і має значний прогностичний потенціал. Можливість передбачення змін направленості соціального курсу та його переходу у нові форми дозволить соціуму швидше адаптуватися та бути готовим до вірогідних змін, що тимчасово не мають вираження у повсякденній буденності.

### **Література**

1. Назаров М. М. Политический протест: опыт эмпирического анализа / М. М. Назаров // Социс. – 1995. – № 1. – С. 28–30
2. Політологічний енциклопедичний словник. – Київ, Генеза. 1997. – 293 с.
3. Ровинский Р. Е. Синергетика и процессы развития сложных систем/ Р. Е. Ровинский // Вопросы философии. – 2006. – № 2. – С. 162–170
4. Федотова В. Г. Апатия на Западе и в России / В. Г. Федотова // Вопросы философии. – 2005. – № 3 – С. 3–19
5. Хакен Г. Синергетика, введение/ Г. Хакен/ М., 1985. – 402 с.

***Коган К.М.***

*аспірант*

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова*

### **ВІД ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОЛІВ ДО МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА: ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ**

Теорія психологічного поля була запропонована ще у першій половині ХХ ст. одним з представників школи символічного інтеракціонізму німецько-американським вченим Куртом Левінім. «Людина, – писав К. Левін у своїй роботі «Теорія поля у соціальних науках», – живе і розвивається в «психологічному полі» оточуючих його предметів. Кожен предмет має для людини свою валентність – свого роду енергетичний заряд, що викликає у людини специфічну напругу, яка потребує розрядки. Поведінка людини ділиться на вольову і польову. Вольова – викликана внутрішніми потребами і мотивами, а польова – впливом зовнішніх об'єктів» [1, с. 123]. Дослідження взаємодії полів окремих індивідів між собою, що відбуваються у суспільстві, призвели К. Левіна від аналізу індивідуальної мотивації до вивчення групової динаміки. Трактуючи групу як динамічне ціле, яке згуртовується завдяки взаємодіючим всередині неї силами, Левін запропонував використовувати аналіз полів взаємодії в групах в якості основи для виявлення факторів, які впливають на ситуацію, і поділив ці фактори на такі, що сприяють цілям групи (допомагаючи сили) і на такі, що блокують рух до цілей (перешкоджаючи сили) [2, с. 86]. Отже, можна констатувати, що тут ми вже маємо справу не тільки з психологічним, але із соціальним полем. яке може бути зображене у вигляді графів мережевої теорії. Саме ця модель може бути